

за редакцією Б.В.Губського, В.М.Литвина, В.А.Смоля. – К.: Українські пропілеї, 2002. – 656 с. 17. Чугуєнко М. Україна, яка шокує. Лабіринти історії. – Харків, 2005. – 351 с. 18. <http://www.gods.gov.ua/control/index> – сайт Головного управління державної служби в Україні. 19. <http://www.center.gov.ua/> - сайт Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. 20. <http://www/president.gov.ua>

Н. Седнєва

МОВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Важливість формування мовної політичної культури викликана в першу чергу потребою у забезпеченні суспільної стабільності, узгодженні інтересів великої кількості різноманітних в етнічному, культурному, мовному та релігійному відношеннях спільнот, що мешкають в Україні, оскільки мовна визначеність є необхідною умовою існування цілісної суверенної держави, яка прагне зайняти належне місце у світовому просторі.

Досить часто розгляд проблем мовної політики зводиться до визначення місця державної (української) мови в суспільно-політичному житті чи аналізу взаємодії української та російської мов (білінгвізму). В той же час ця проблема значно ширша і має бути розглянута з боку захисту та розвитку мов національних меншин, яких в Україні згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року в Україні більше 130. З них більшість складають етнічні українці — 37 541 693 особи (77,8%). Крім того, в країні проживає 21,4 тис. гуцулів, а також 672 особи, що називають себе «лемками», 131 — «бойками», 22 — «литвинами», 9 — «поліщуками». 10,2 тис. осіб назвалися «русинами». Поліетнічність населення, яка утворилася в Україні, має виразну специфіку: з-поміж усіх етнічних неукраїнців майже 80% становлять етнічні росіяни (8 334 141 особа, або 17,3% від усього населення України). Характерною особливістю української поліетнічності є питання стосовно визначення мовної ідентичності. Зокрема згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року 14,8% етнічних українців вважають рідною російську мову[1].

Власне, сьогодні в Україні існує 3 національні мегагрупи — україномовні українці, російськомовні українці та російськомовні росіяни. 4,9% населення припадає на інші національні меншини. В результаті міграційних процесів останніх років в Україні зростає кількість румунів, вірменів та азербайджанців. Чисельність більшості інших національних груп, зокрема болгар, молдаван, білорусів, євреїв, татар, ромів, німців скоротилася. В Україні також зафіксовано 6,6 тис. арабів, 2,9 тис. естонців, 1,2 тис. караїмів, 2,9 тис. чеченців.[2]

Захист національних, в тому числі і мовних, інтересів в Україні здійснюється на державному рівні шляхом прийняття законодавчо-

нормативних документів, програм, розглядом законопроектів, проведенням відповідних заходів. До законодавчих актів, що забезпечують реалізацію державної етнополітики, належать Закон Української РСР «Про мови в Українській РСР»[3], Декларація про державний суверенітет України[4], Декларація прав національностей України[5], Закони України «Про національні меншини в Україні»[6], «Про громадянство України»[7], «Про освіту»[8], «Про свободу совісті та релігійні організації»[9], «Про видавничу справу»[10], «Про телебачення і радіомовлення»[11] та інші, міжнародні нормативно-правові акти - Рамкова конвенція про захист національних меншин[12], Європейська хартія регіональних мов або мов меншин[13].

Всі вони на основі конституційних положень стверджують, що громадяни всіх національностей становлять народ України; яким передбачається рівність перед законом незалежно від походження, расової та національної належності, вживаної мови тощо. В цих документах унормовано функціонування української мови як державної, вільний розвиток російської та інших мов згідно із законом про мови і Європейською хартією регіональних мов та мов меншин. Зазначені міжнародні документи були ратифіковані в Україні 9 грудня 1997 року та 15 травня 2003 року відповідно. Хоча самі документи мають багато суперечностей із чинним законодавством нашої країни, вони стали значним кроком до формування міжнародних відносин.

Забезпечення інтересів національних меншин передбачено Постановою Кабінета Міністрів України від 1 березня 1999 р. № 299 „Про затвердження Комплексних заходів щодо розвитку культур національних меншин України на період до 2001 року”[14] та Постановою Кабінета Міністрів України від 6 травня 2005 р. №324 „Задоволення освітніх та культурних потреб національних меншин України, створення належних умов для відродження, збереження і всебічного розвитку етнічних спільнот, їх національно-культурних традицій”[15], якою передбачено, зокрема, підготовка і затвердження постанови Кабінету Міністрів України Про обрання мови навчання[16].

На забезпечення етнополітичних інтересів в Україні з червня 2001 року в Україні був створений відділ культури етносів України Управління культури етносів України та української діаспори в складі Міністерства культури і мистецтв України (робота відділу була спрямована на виконання указу Президента України “Про День української писемності і мови”[17] тощо; з 2006 року ці повноваження були покладені на Департамент Держкомміграції (яким, зокрема, розроблялася Програма “Відродження, розвиток та збереження етнокультурної самобутності національних меншин”) [18]; з березня 2007 р. розпочав свою роботу Державний комітет України у справах національностей та релігій, який спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Для здійснення послідовної політики щодо задоволення етномовних потреб національних меншин в Україні, координації діяльності з питань реалізації положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, у структурі Департаменту у справах національностей та

інформаційного забезпечення Держкомнацрелігій України створено окремий Відділ з питань реалізації Хартії.

25 червня 2007 року було проведено Всеукраїнську нараду громадських організацій національних меншин, де зазначалось, що в державі здійснюється робота в напрямку забезпечення етнонаціональних інтересів. Разом з тим, ряд питань культурно-просвітницької спрямованості залишаються невирішеними. На сьогодні актуальними залишаються такі питання як забезпечення національно-культурних товариств приміщеннями, забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів, з викладанням мовами національних меншин, підручниками та навчально-методичною літературою, розширення та збереження існуючої мережі таких навчальних закладів, поповнення фондів бібліотек літературою, що виходить рідними мовами етнічних спільнот. Нагальним є пошук дієвих механізмів практичної реалізації положень законів, актів Президента та Уряду України, міжнародних норм та стандартів у галузі забезпечення прав національних меншин, при прийнятті управлінських рішень з питань функціонування та фінансової підтримки діяльності громадських об'єднань, спрямованих на розвиток їх культурної та мовної самобутності. Актуальними залишаються питання і щодо заснування на українському телебаченні та радіо спеціальних програм з роз'яснення законодавства у сфері захисту прав національних меншин, формування в українському суспільстві толерантності та міжнаціональної злагоди, історії розвитку культур національних меншин; надання підтримки національно-культурним товариствам у заснуванні періодичних видань рідними мовами.

Питання забезпечення прав національних меншин є нагальною проблемою не лише громадських організацій, а й політичних партій. Так в 2005 році на розгляд Комітету з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин були запропоновані такі законопроекти[19]:

- про внесення змін до Закону України „Про національні меншини в Україні” О.Фельдмана (фракція Блоку Юлії Тимошенко), І.Гайдоша (фракція Соціалістичної партії України), Н.Мхітаряна (група Народного блоку Литвина), М.Шульга (фракція Комуністичної партії України).

- про Концепцію державної етнонаціональної політики України Р.Чубарова (фракція Народного Руху України)

- про національно-культурну автономію національних меншин країни І.Миновича, Г.Крючкова, М.Шульги, (Комуністична партія України)

- про визнання національності «русини» та внесення національності «русини» до переліку національностей, що проживають в Україні за даними перепису населення, проведеного в 2001 році І.Гайдоша (фракція Соціалістичної партії України)

- Проект Закону про захист від дискримінації за расовою, національною чи етнічною належністю І.Миновича (фракція Комуністичної партії України).

На жаль, зазначені законопроекти не знайшли подальшого

впровадження.

З метою розвитку і збереження культурного багатоманіття національних меншин України, їхніх традицій, звичаїв і обрядів Кабінетом Міністрів України схвалено Комплексні заходи з реалізації державної політики у сфері міжнародних відносин та розвитку культур національних меншин України на період до 2010 року.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що у мовній політиці створено прийнятне нормативно-правове поле, однак, на практиці положення Конституції не виконуються, нехтуються інші закони, нормативно-правова база не є досконалою і відлагодженою, чинне законодавство має багато протиріч та недоліків.

Мовна політика потребує невідкладних заходів передусім в подальшому вдосконаленні чинного законодавства з контролю за дотриманням відповідних внутрішніх та міжнародних правових актів щодо застосування і захисту мов. Крім того, слід створити повноцінний і дієвий загальнонаціональний механізм мовного розвитку – із спеціалізованим державним органом, розгалуженою системою регулювання мовних потреб громадян, забезпечення нагляду за дотриманням конституційних гарантій функціонування державної та інших діючих у державі мов, здійснення постійного моніторингу мовної ситуації насамперед з метою запобігання тенденціям до її загострення.

Тільки за таких умов можливе дотримання стабільності в утвердженні української мови як державної, справді, в усіх сферах суспільного життя в Україні, як і зафіксовано в Конституції – Основному Законі нашої держави. Цим буде гарантовано також належний захист і створені сприятливі умови для розвитку тих мов, які мають у нас статус мов національних меншин. Тоді, слід сподіватися, припиняться, нарешті, політичні суперечки навколо мовного питання в Україні.

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrcensus.gov.ua/regions; www.ukrstat.gov.ua; Аза Лариса, Афонін Едуард, Васильєва Людмила, Винниченко Ігор, Євтух Володимирович. Етнічний довідник: У 3-х ч. / НАН України; Інститут соціології / Володимир... Євтух (голов.ред.). — К. Ч. 1 : Етнічні меншини в Україні. – 141с. 2. Толерантність у поліетнічному суспільстві: питання теорії і практики. — К. : Фонд «Європа ХХІ», 2003. —156 с. – с.8. 3. Закон України «Про мови в Українській РСР» // Відомості Верховної Ради України. - 1995. -№ 13. - Ст. 85. 4. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР від 31.07.1990 - 1990 р., № 31, с. 429. 5. Декларація прав національностей України // Відомості Верховної Ради України від 31.12.1991 - 1991 р., № 53, стаття 799. 6. Закон України «Про національні меншини в Україні». [Текст]. - К. : Головна спец. ред. літ-ри мовами нац. меншин України, 1993. 7. Закон України «Про громадянство України»: За станом на 22 травня 2001 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парламентське вид-во, 2001. — 20 с. — (Серія «Закони України») 8. Закон України «Про освіту»: За станом на 8 грудня 2006р. / Верховна Рада

України. — Офіц. вид. — К. : Парламентське видавництво, 2006. — 40с. — (Серія «Закони України»). 9. Закон України про свободу совісті та релігійні організації (за станом на 1 грудня 1999 р.) / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парламентське вид-во, 1999. — 19с. — (Закони України). 10. Закон України «Про видавничу справу»: За станом на 20 березня 2004р. Закон від 05.06.1997 № 318/97-ВР / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парламентське видавництво, 2004. — 20с. — (Серія «Закони України»). 11. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»: за станом на 12 верес. 2008 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парламентське видавництво, 2008. — 54с. — (Серія «Закони України»). 12. Рамкова конвенція про захист національних меншин Страсбург, 1 лютого 1995 року // Офіційний вісник України від 02.01.2004 - 2003 р., № 51, том 1, стор. 13, стаття 2644. 13. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Страсбург, 5 листопада 1992 року: ETS/148. — К. : Фенікс, 2004. — 22с. 14. Постанова Про затвердження Комплексних заходів щодо розвитку культури національних меншин України на період до 2001 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart61/inx61738.htm>. 15. Постанова Кабінету Міністрів України „Задоволення освітніх та культурних потреб національних меншин України, створення належних умов для відродження, збереження і всебічного розвитку етнічних спільнот, їх національно-культурних традицій” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua. 16. Постанова Кабінету Міністрів України Про обрання мови навчання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua. 17. Указ Президента України “Про День української писемності і мови” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua. 18. Програма “Відродження, розвиток та збереження етнокультурної самобутності національних меншин” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua

Т. Личко

РЕФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З СТРУКТУРАМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Перехід від авторитарно-тоталітарного суспільства до громадянського, від централізованої адміністративно-командної системи управління до демократичної, що відбувається в Україні, супроводжується процесом конституювання місцевого самоврядування. Здійснення цього процесу видається неможливим без визначення та вивчення конституційних засад місцевого самоврядування. Адже становлення місцевого самоврядування в Україні передбачає розробку сучасних концепцій місцевого самоврядування, їх впровадження в життя, а також наукове осмислення